

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, професора
Волобуєвої Олени Олексіївни на дисертацію Ребезюка Владислава
Михайловича «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів
учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Становлення України як правової демократичної держави передбачає необхідність організації правової системи на основі принципу взаємної відповідальності держави і особи. Не є винятком з цього правила і сфера кримінального судочинства, де значною мірою зачіпаються права, свободи та законні інтереси людини.

Специфікою кримінального судочинства є те, що держава, реалізуючи публічні функції, вимушена реагувати на вчинення суспільно небезпечного діяння шляхом здійснення кримінального провадження, протягом якого залучає осіб до проведення процесуальних дій.

Одним із завдань сучасного кримінального провадження відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) є охорона прав, свобод та законних інтересів його учасників. Статтею 3 Конституції України встановлено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Для правової держави є однаково важливими і боротьба зі злочинністю, і охорона прав, свобод та законних інтересів кожної людини. У цій сфері є недопустимими протиставлення публічних і приватних інтересів, а у разі їх конкуренції за окремими напрямками – необхідним є встановлення справедливого балансу таких інтересів. При цьому, зважаючи на те, що права, свободи та законні інтереси осіб у кримінальному процесі зазнають найбільших обмежень через систему заходів державно-правового примусу, пріоритет охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є особливо актуальним.

Автором дисертації науково обґрунтовано предмет та завдання дослідження, його об'єкт, предмет та методологію, які, в свою чергу, повною мірою втілені в структурі рецензованої роботи. Ознайомлення з емпіричною базою дисертації засвідчує її репрезентативність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. У праці застосовуються сучасні методи наукового пізнання, зокрема, історико-правовий метод та метод документального аналізу, метод аналізу, синтезу, класифікації та групування, метод системно-структурного аналізу та порівняльно-правовий метод.

Методологія дисертаційного дослідження обрана вірно. Аналізуючи основні положення і висновки дисертації, можна стверджувати, що В. М. Ребезюк володіє методологією наукового аналізу складних наукових проблем теорії і практики юридичної науки.

Емпіричною базою дослідження є: узагальнені результати опитування, які проводилися за період з 2017 року до 2020 року; серед опитаних 185 слідчих Національної поліції України, 75 адвокатів, 64 прокурорів та 57 слідчих суддів в м. Києві, Київській, Чернігівській та Херсонській областях; Конституційного Суду України; узагальнено практику та інформаційні листи Верховного Суду; судові рішення, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; статистичні та аналітичні матеріали Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора за 2017-2020 рр., а також понад 95 рішень ЄСПЛ за 2017-2020 роки.

Автор опрацював значну кількість наукових праць як загальнотеоретичного спрямування, так і тих, що безпосередньо присвячені темі дисертації, а також відповідне вітчизняне та зарубіжне законодавство, підзаконні нормативно-правові акти. Загальна кількість використаних джерел становить 254 найменування.

Отже, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації, мають достатній рівень обґрунтованості, що забезпечує їх достовірність.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Здобувач на підставі комплексного аналізу теорії, законодавства та практики сформулював концептуальні основи забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також визначив напрями удосконалення законодавства що їх регулює.

У першому розділі дисертації надано генезу наукових досліджень проблем забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, правову природу, зміст та ознаки механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також міжнародну нормативно-правову регламентацію охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Рецензуючи зазначений розділ слід акцентувати увагу на науковому стилі автора, логічності авторського тексту, а також навичках автора аргументувати свою думку.

Другий розділ дисертації присвячено визначенню механізму забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

На основі проведеного дослідження автор дійшов висновку, що змістом процесуального механізму забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в правовій юрисдикції є: 1) нормативно-правові джерела, які забезпечують систему прав учасників кримінального провадження в Україні, це насамперед: Конституція України, Кримінальний кодекс України; КПК України; Закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»,

«Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та інші законодавчі акти, підзаконні нормативні акти, які значною мірою впливають на належний рівень забезпечення охорони прав учасників кримінального провадження, а також судова практика ЄСПЛ; 2) юридичні процедури, тобто процес реалізації учасниками кримінального провадження своїх прав і виконання обов'язків з метою захисту власних інтересів; 3) суб'єкти кримінального провадження, як елемент структури правового механізму забезпечення охорони прав учасників кримінального провадження: суд, суддя, слідчий суддя та учасники кримінального провадження. Крім того, важливою складовою є позапроцесуальні суб'єкти, це: Верховна Рада України, Президент України, громадські і міжнародні організації, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини та інші суб'єкти.

У цьому розділі автор також визначає реалізацію захисту охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, як комплекс проголошених норм, що регламентують певний порядок звернення особи, як до національних так і до міжнародних судових установ в процесі захисту своїх законних інтересів, а по-друге, як об'єктивний і невід'ємний елемент правових відносин, який застосовує особа залежно від обставин.

У третьому розділі дисертаційного дослідження автором визначено процесуальні питання охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

До ефективного правового захисту прав підозрюваного, обвинуваченого здобувач відносить такі дії, як оскарження неправомірних рішень, дій чи бездіяльності органів та посадових осіб, що беруть участь у провадженні. Відповідно автором запропоновано низку пропозицій щодо удосконалення чинного КПК України: а) порядок оформлення кримінального провадження про початок – постановою про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і встановити можливість оскарження даної постанови слідчому судді, особою чий інтереси зачіпаються; б) розширити область дії ст. 206 КПК України шляхом доповнення її нормою, що б давала правові підстави для створення спеціального засобу правового захисту прав учасників на захист у кримінальному провадженні, як можливість звернення до слідчого судді в межах територіальної юрисдикції якого проводиться досудове розслідування зі скаргою на дії чи бездіяльність та рішення слідчого, прокурора особою, яка вважає, що даними діями, бездіяльністю або рішеннями порушено її право на захист. А слідчого суддю наділити правом винесення ухвали, якою буде зобов'язано слідчого, прокурора або будь-який орган державної влади чи службову особу забезпечити право на захист такої особи.

Здобувач виносить на захист низку положень, які є **новими** для науки, або такими, що розвивають уже викладені в кримінальній процесуальній доктрині підходи. Особливої уваги заслуговують висновки щодо запропонованого авторського визначення поняття правового механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження під яким розуміється встановлений та гарантований законодавством порядок забезпечення правового статусу учасників

кримінального провадження, який включає в себе узгоджену діяльність посадових осіб та органів, що здійснюють кримінальне провадження, а також самостійну реалізацію процесуальних прав, що направлені на відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Також не можна оминати обґрунтування, що для забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження необхідно вирішувати питання нерівності у кримінальному провадженні, основними напрямками якого є гуманізація мети та завдань кримінального провадження; приведення їх у відповідність до міжнародних актів з прав людини; поліпшення правового статусу кожного учасника кримінального провадження.

У рецензованій роботі встановлено, що ефективність забезпечення засади права на захист щодо учасників кримінального провадження, стосовно яких під час досудового розслідування вчиняються процесуальні дії та приймаються процесуальні рішення, які свідчать про наявність в органах розслідування даних про вчинення такими учасниками кримінального правопорушення.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки дисертанта щодо значущості його праці для науки і практики видаються правомірними. Найбільш важливі наукові та практичні результати дисертаційного дослідження мають різнопланове значення для юридичної науки та практики і можуть бути використані так:

– у науково-дослідній роботі – при подальшому аналізі та опрацюванні даного питання які саме відносяться до забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному судочинстві (акти впровадження: Національна академія внутрішніх справ від 24.01.2020 р.; Науково-дослідний інститут публічного права від 14.10.2020 р.);

– законотворчій діяльності – для вдосконалення норм чинного кримінального процесуального законодавства України, якими регламентовано питання функціонування правового механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України № 22/1327-1-19 від 02.10.2020 р.);

– правозастосовній діяльності – під час розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань захисту прав, свобод та законних інтересів особи, а також, як рекомендації під час досудового розслідування (акт впровадження Головного слідчого управління МВС України від 17.03.2020 р.);

– освітньому процесі – при підготовці робочих програм, методичних матеріалів і викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Основи кримінальної процесуальної діяльності», а також підготовці підручників і навчальних посібників із зазначених юридичних дисциплін (акти впровадження: Національна академія внутрішніх справ від 24.01.2020 р.; Державний заклад післядипломної освіти «Академія фінансового моніторингу» від 16.08.2020 р.; Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка від 10.09.2020 р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Результати

дисертації у достатньому обсязі та у належній відповідності до змісту та тексту дисертації викладені в 17 публікаціях автора, зокрема, 8 в наукових статтях, з них 5 – у вітчизняних наукових виданнях і 3 – в іноземному фаховому виданні, та в 9 тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертація на тему «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» містить результати власних досліджень автора. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, слід звернути увагу наявні технічні помилки та на окремі спірні положення, які потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту дисертації.

1. У підрозділі 1.3. автором перелічено загальновизнані та загальноприйняті акти в галузі прав і свобод особи, але і в цьому підрозділі і в подальшому у всьому дослідженні не проаналізовано такі категорії актів, що містять міжнародні стандарти забезпечення прав учасників кримінального провадження, як Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей (2010 р.), Принципи та керівні настанови ООН щодо доступу до правової допомоги в системі кримінального правосуддя (2012 р.) тощо.

2. На стор. 146 дисертаційного дослідження автор вказує, що на даний час в юридичній літературі не має єдиного підходу до переліку загальних умов досудового розслідування та посилається на законодавство радянських часів. Але відомо, що під загальними умовами досудового розслідування розуміють визначені законом на підставі принципів кримінального процесу правила, які відображають характерні риси та особливості досудового розслідування, як стадії, і своїми вимогами спонукають органи дізнання й досудового слідства до швидкого, всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи, виконання завдань даної стадії й охорони в ній прав і законних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб. До таких положень слід віднести норми КПК України, які регулюють: 1) своєчасний початок досудового розслідування; 2) додержання правил про підслідність; 3) строки досудового розслідування; 4) об'єднання і виділення матеріалів кримінальних проваджень; 5) місце проведення досудового розслідування; 6) ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення; 7) недопустимість розголошення даних досудового розслідування; 8) розгляд клопотань.

3. На стор. 186 дисертаційного дослідження здобувач пропонує виключити з ч.4 ст. 291 КПК України, вимогу про те, що «надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється», але не зрозуміло чим обґрунтована така думка автора.

4. У висновку здобувач акцентує увагу на проблемах правового регулювання, до яких відносяться: відсутність єдиного законодавчого розуміння «забезпечення безпеки учасників кримінального провадження», яке було б

відображено у КПК України; відсутність окремого розділу у КПК України, який би конкретизував та гармонізував із базовим Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»; відсутність процедури надання захисту учасників кримінального провадження, а також неврегульованість порядку здійснення контролю за цим процесом. Але пропозиції носять загальний характер, не зрозуміло які конкретні зміни необхідно внести до законодавчих актів для удосконалення законодавчого врегулювання механізму захисту учасників кримінального провадження.

Висловлені зауваження стосуються переважно спірних, дискусійних питань і є передумовою для дискусії в ході захисту. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, яка є самостійним завершеним комплексним дослідженням актуальної теми, має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, які є новим вирішенням конкретного наукового завдання та сприяють удосконаленню чинного законодавства.

Зміст роботи, об'єкт і предмет дослідження, основні положення і результати дисертації цілком відповідають заявленій науковій спеціальності. Дисертація є самостійною роботою, пройшла належну апробацію. Оформлення дисертації відповідає встановленим МОН України вимогам.

Підсумовуючи, слід зазначити, що дисертація на тему: «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз», що подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 Право, є завершеним монографічним дослідженням, яке цілком відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, а також п.п. 10, 11 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а її автор – Ребезюк Владислав Михайлович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 Право.

**Офіційний опонент –
декан факультету № 1 Донецького
державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор**

Олена ВОЛОБУЄВА

Підпис декана факультету № 1 ДонДУВС
к.ю.н., професора О.О. Волобуєвої завідувача
Начальник ВДСД ДонДУВС

Юлія МЕРКУЛОВА